

Prof. dr hab. Piotr Mickiewicz
Instytut Politologii
Uniwersytet Gdański

Gdynia, 12. 07.2026

RECENZJA

ROZPPAWY DOKTORSKIEJ

PT. Znaczenie sił zbrojnych w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w latach 2008-2022

AUTOR: mgr. Anna Maria Dynier

PROMOTOR: dr hab. Przemysław Żurawski vel Grajewski, prof. UŁ

1. ZNACZENIE PODEJMOWANEGO TEMATU DYSERTACJI DOKTORSKIEJ ORAZ OCENA JEGO INNOWACYJNOŚCI NAUKOWEJ

Przekazana do oceny dysertacja doktorska jest poświęcona ocenie roli sił zbrojnych w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej w latach 2008-2022. Okresie wypracowania nowej formuły ich użycia określanej jako Doktryna Gierasimowa, chociaż bardziej zasadnym jest wykazanie iż mamy do czynienia z dwiema jej odsłonami (konceptji z lata 2012-2016 i 2017-2022). Temat dysertacji uznać należy za aktualny jako zagadnienie naukowe oraz wpisujący się w całokształt prac nad kształtem polskiej strategii bezpieczeństwa. Analiza potencjału bojowego jakim dysponowały w omawianym okresie rosyjskie siły zbrojne pozwala bowiem na rzetelne dokonanie oceny ich zdolności operacyjnych co z kolei umożliwia weryfikację ocen dotyczących powodów fiaska działań militarnych w ramach tzw. „operacji specjalnej”. W oparciu o nie możliwym jest – w kolejny kroku – dokonanie weryfikacji procesów modyfikacji zarówno rosyjskiej doktryny wojennej jak i potencjału bojowego rosyjskich sił zbrojnych jakie mają miejsce w trakcie trwania działań bojowych na terytorium Ukrainy. Wskazując na powyższe sam temat dysertacji i przyjęty problem badawczy recenzent uznaje za naukowo

istotny. Faktycznie jest on też częściowo zbadany, zwłaszcza pod względem istoty Doktryny Gierasimowa, samej strategii bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej oraz w odniesieniu do przebiegu wojny gruzińsko-rosyjskiej i obydwu etapów działań skierowanych przeciwko Ukrainie (lata 2014-2015 i po 24.02.2022). Równocześnie jednak poza opracowaniem Tomasza W. Grabowskiego z 2011 roku (*Rosyjska siła. Siły zbrojne i główne problemy polityki obronnej Federacji Rosyjskiej w latach 1991–2010*) kwestia ta w proponowanym przez Doktorantkę ujęciu nie jest w pełni opracowana. Jako redaktor i współautor publikacji *Rosyjska myśl strategiczna i potencjał militarny w XXI wieku* uważam, że opracowanie poddane mi do recenzji omawia tytułowy problem w innym ujęciu. Bez wątpienia dysertacja ta wypełnia istniejącą lukę badawczą.

1. OCENA METODOLOGICZNA

Rozprawa została skonstruowana poprawnie, a sposób podejścia do tematyki pozwala na zachowanie logiki wyводу. Brakuje w niej wyeksponowania przyjętej metodologii, a zwłaszcza podejścia teoretycznego chociaż ewidentnie mamy do czynienia z podejściem realistycznym. Najpoważniejszą wadą jaką dostrzega recenzent jest brak uzasadnienia zarówno przyjętego podejścia teoretycznego jak i doboru metod badawczych (ograniczono się do ich wymienienia). Te jednak zostały wykorzystane w pracy. Zaprezentowano natomiast stan badań nad problematyką i uzasadnienie potrzeby ich podjęcia w tak sformułowanym problemie badawczym.

Całość dysertacji jest poprawnie skonstruowaną analizą poświęconą ocenie konkretnego, jednoznacznie określonego problemu badawczego – formule wykorzystania potencjału militarnego prowadzonej przez Rosję polityce zagranicznej. We fragmentach deskryptywną ale zawierającą – co istotne dla końcowej oceny – wnioski własne Autorki. Przyjęta konstrukcja poszczególnych rozdziałów dysertacji (wprowadzenie określające cel badań) nieco niweluje zarzut braku prezentacji podejścia badawczego i jego uzasadnienia. W toku prowadzonych analiz jest ono widoczne, szkoda że nie zostało ono zaprezentowane w osobnej części metodologicznej a przynajmniej we Wstępie. Ten jest stosunkowo lakoniczny ale wskazano dwa problemy badawcze wraz z uzasadnieniem dlaczego są one zbieżne z przyjętymi przez prof. K. Malaka w roku 2001 oraz zaprezentowano hipotezę roboczą. Nie zaprezentowano

natomiast procesu jej weryfikacji w postaci określenia mikro-problemów lub klasycznych pytań badawczych.

Doktorantka zdecydowała się na zastosowanie podejścia badawczego jakie wcześniej zostało przyjęte do analiz rosyjskiej koncepcji wykorzystania sił zbrojnych w polityce zagranicznej (w latach 1990-2000). Recenzent nie neguję tego pomysłu jako formy kontynuacji badań podjętych przez K. Malaka. Jednakże należałoby się odnieść do konkluzji jakie ten badacz zaprezentował w swojej pracy i potraktować je jako punkt wyjścia do badań własnych. Nawet tylko po to by wskazać iż są już one nieaktualne i „doświadczenia gruzińskie 2008 roku” doprowadziły do zarzucenia obowiązującej do 2008 roku koncepcji wykorzystywania sił zbrojnych w polityce zagranicznej Rosji. Zwłaszcza, że Doktorantka uznaje podejście metodologiczne K. Malaka za najważniejsze (s. 9 dysertacji). Tylko nie wyjaśnia dlaczego.

Hipoteza badawcza w postaci stwierdzenia *„Czynnik wojskowy jest istotnym elementem realizacji celów rosyjskiej polityki zagranicznej takich jak: utrzymanie integralności terytorialnej państwa, utrzymanie dominującej pozycji Rosji na obszarze niemal całego dawnego Związku Sowieckiego oraz powrót Rosji do roli jednego z najważniejszych światowych graczy”* (s. 8) jest pewną oczywistością, to raczej stwierdzenie faktu. Wprost wynika z treści rosyjskich dokumentów strategicznych. Dobrze, że w praktyce Doktorantka koncentruje się na badaniu jak ten „czynnik wojskowy” realizował to zadanie i jakie były efekty jego wykorzystywania w omawianym okresie.

Jak zaznaczono powyżej struktura dysertacji jest logiczna i – pomimo wskazanych braków w prezentacji podejścia metodologicznego i teoretycznego – pozwala na rozwiązanie przyjętego problemu badawczego. Rozdział pierwszy to usytuowanie sił zbrojnych w polityce państwa jako gracza politycznego i samej Federacji Rosyjskiej w omawianym okresie. Ma charakter opisowy, co zrozumiałe gdyż kwestia ta – jako zagadnienie teoretyczne – jest doskonale opracowana. Doktorantka skoncentrowała się na wykazaniu rosyjskiej specyfiki wykorzystania potencjału militarnego w prowadzone polityce.

Rozdział drugi jest, opartą na solidnej analizie dokumentów strategicznych, prezentacją rosyjskiej polityki zagranicznej w latach 2008-2022. Umiejętnie ukazano w nim ewolucję założeń strategicznych sytuując ją na tle procesów politycznych i całokształtu polityki państwa. Na tym tle kompetentnie zaprezentowało także rosyjskie instrumentarium militarne oraz sposób jego wykorzystywania.

Rozdział trzeci prezentuje poszczególne reformy rosyjskich sił zbrojnych, szkoda że nie wykazono w nim braku logicznej ich ciągłości ale to subiektywna ocena recenzenta. Dla tytułowego zagadnienia ważnym jest, że podjęto w nim udaną próbę powiązania procesów modernizacyjnych sił zbrojnych ze zmianami celów polityki zagranicznej.

Rozdział czwarty to swoiste studium przypadku w postaci analizy działań militarnych podejmowanych przez rosyjskie siły zbrojne (Gruzja, Ukraina, Syria) również ukazane w kontekście prowadzonej aktywności politycznej i dyplomatycznej.

Rozdział piąty to analiza działań prowadzonych w ramach Doktryny Gierasimowa ze szczególną uwagą jej pierwszej wersji (z lat 2010 -2013) i niewielkim uwzględnieniem jej modyfikacji z lat 2017-2018.

Dysertację kończy Zakończenie będącą autorski podsumowaniem badań.

Podsumowując treść oceny metodologicznej recenzent uznaje, że dysertację cechuje, umiejętnie prowadzony tok narracji a logika wywodu nie budzi zastrzeżeń. Pomimo braku prezentacji założeń metodologicznych Doktorantka rozwiązuje przyjęte – i co ważne – właściwie dobrane mikro-problemy badawcze dążąc do weryfikacji hipotezy roboczej. Stosuje metody badawcze reprezentatywne dla dyscypliny nauki o polityce i administracji. Pośrednio treść wywodu i sposób prezentacji poszczególnych mikro-problemów badawczych dowodzi, że posiada umiejętność prowadzenia badań naukowych, zna i umie stosować metody badawcze, potrafi wyciągać logiczne wnioski i umiejętnie je uzasadniać.

2. OCENA MERYTORYCZNA

Formułując zastrzeżenia dotyczące braku prezentacji podejścia metodologicznego oraz teoretycznego podkreślić należy, że Doktorantka zaprezentowała hipotezę roboczą która została poddana weryfikacji w toku prowadzonych analiz. Jak zaznaczono powyżej w swoich badaniach koncentruje się nie tyle na weryfikacji jej zaprezentowanej treści co ocenie efektywności wykorzystania rosyjskich sił zbrojnych w procesie „realizacji celów rosyjskiej polityki zagranicznej takich jak: utrzymanie integralności terytorialnej państwa, utrzymanie dominującej pozycji Rosji na obszarze niemal całego dawnego Związku Sowieckiego oraz powrót Rosji do roli jednego z najważniejszych światowych graczy” – cyt. s. 8.

Całość dysertacji to szczegółowa analiza czterech mikro-problemów badawczych oparta na dobrze dobranym materiale badawczym. W toku procesu badawczego dokonano analizy szeregu dokumentów Federacji Rosyjskiej oraz wykorzystano istniejący ale w – dużej mierze tylko polski – dorobek naukowy. Pozwoliło to na prezentację własnych wniosków. Te są logiczne i dobrze uzasadnianie.

Ocenę merytoryczną dysertacji recenzent dokona w układzie: treść merytoryczna rozdziału – wnioski końcowe oraz zakresie wzajemnego powiązania treści poszczególnych części. Przyjętym dla Rozdziału Pierwszego celem było ukazanie miejsca i roli sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w systemie politycznym tego państwa. Autorka teoretyczne ujęcie roli sił zbrojnych zaprezentowała w oparciu o dwie monografie K. Załęskiego i W. Kitlera odnosząc się także wybiórczo do dorobku B. Balcerowicza. W rozważaniach tych brakuje omówienia relacji władza cywilna - siły zbrojne oraz odniesienia się do problematyki cywilnej kontroli nad armią. Kompletnie pominięto te – zasadnicze przecież kwestie – oraz analizy takich badaczy jak Samuel Huntington, Morris Janowitz a zwłaszcza oceny zawarte w pracy *The Postmodern Military, Armed Forces after the Cold War* (Moskos Ch. C., Williams J. A., Segal D. R. (ed.), *The Postmodern Military, Armed Forces after the Cold War*, Oxford 2000, Oxford University Press). Nie przekonuje także sposób przejścia toku wywodu z analizy pojęć wojna, konflikt kryzys do pojęcia „wojna hybrydowa”. Razi także publicystyczne powielanie pojęcia „wojna” do działań określanych jako „hybrydowe”. Jeżeli już piszemy o rosyjskiej doktrynie to raczej powinno się stosować nazewnictwo oryginalne czyli „wojna nowej generacji/typu”. Poza tym Doktorantka sama sobie stwarza problem definicyjny, gdyż podając definicje wojny nie wskazuje specyfiki tego co określa pojęciem „wojna hybrydowa”. Bo w oparciu o rozważania Doktorantki działania III Rzeszy wobec Polski z 1.09.1939 czy Cesarstwa Japonii wobec USA zapoczątkowane atakiem na Pearl Harbour też były wojną hybrydową toczoną jakieś 70 lat przed sformułowaniem tej koncepcji. Tu aż prosi się o opis czym jest ta forma wykorzystania sił zbrojnych w teoriach odnoszących się do koncepcji wojny VI i VII Generacji. Czy to amerykańskich, czy też innych – zwłaszcza – rosyjskich odpowiedników. Podobnie ocenić należy rozważania na temat siły państwa. Oderwanie ich od zasadniczych teorii potęgometrycznych i skoncentrowanie się na kilku definicjach nie ukazuje istoty problemu tylko prezentuje poglądy wybranych badaczy, znów głównie polskich.

Druga część rozdziału to prezentacja pozycji rosyjskiej armii w systemie politycznym tego państwa. Jest to kompetentny opis tego usytuowania oparty na analizie dokumentów dotyczących systemu politycznego i jego podsystemu bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej. Merytorycznie omówienie to oceniam wysoko jednakże jest ono kompletnie „oderwane” od

treści podrozdziałów 1.1-1.3. odnoszących się do roli sił zbrojnych w państwie, użycia siły w poszczególnych stanach stosunków międzynarodowych oraz elementów determinujących siłę państwa. Jego podsumowanie utwierdza recenzenta w tej ocenie, gdyż Doktorantka nie podjęła próby osadzenia pozycji sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej w systemie politycznym tego państwa w ujęciu teoretycznym oraz nie zaprezentowała specyfiki tej pozycji w odniesieniu do systemu politycznego Rosji z lat 2008-2022. Konkluzje są wręcz banalne i – w znacznej części – luźno powiązane z tokiem narracji i kwestiami podjętymi w Rozdziale Pierwszym.

Rozdział II dysertacji jest poświęcony kwestii ewolucji rosyjskiej polityki zagranicznej w latach 2008-2022. Zawiera kompetentne jej omówienie oparte na dobrze dobranym materiale analitycznym, głównie źródłach prymarnych. Zawiera także dobrze zaprezentowane i udowodnione wnioski Doktorantki. Wysoko oceniając treść tych analiz w warstwę teoretycznej bardziej zasadnym wydaje się prezentacja definicji zasadniczych pojęć w ujęciu rosyjskiej szkoły politologicznej niż polskich autorów. Recenzent pozwoli sobie na wejście w polemikę z Doktorantką w odniesieniu do wykorzystanych definicji i zgłosi pytanie dlaczego – jak już przywołuje polskich badaczy – nie korzysta w swych rozważaniach z definicji strategii, polityki zagranicznej i strategii bezpieczeństwa autorstwa Józefa Kukułki, Romana Kuźniara czy Ryszarda Zięby. Równocześnie recenzent podkreśla, że proces analityczny dotyczący ewolucji i specyfiki rosyjskich dokumentów strategicznych został przeprowadzony na dobrym poziomie merytorycznym a podsumowanie jest interesującym fragmentem tych rozważań zawierającym wnioski własne Autorki.

Rozdział trzeci to analiza – chyba najciekawszego dla treści dysertacji – okresu modernizacji rosyjskich sił zbrojnych. Ponownie należy podkreślić wartość merytoryczną tych analiz i ich oparcie na dobrze wykorzystanym materiale badawczym. W całości tych rozważań brakuje oceny dotyczącej nie tyle jej efektów co wzrostu potencjału bojowego rosyjskich sił zbrojnych. Zwłaszcza, że zasadniczym efektem tych reform miała być poprawa struktury dowodzenia, umożliwiająca zwiększenie zdolności bojowych rosyjskiej armii. Ta kwestia nie została podjęta przez Doktorantkę. Na tle prowadzonych rozważań niedosyt budzi Podsumowanie. Zdawkowe i pomijając ciekawe konkluzje jakie Doktorantka zawarła w treści rozdziału.

Rozdział Czwarty poświęcony został prezentacji działań militarnych w latach 2008-2020 jako elementu polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej. W jego części pierwszej zaprezentowano sposób usytuowania MSZ w systemie administracji państwa w kontekście uprawnień do prowadzenia polityki zagranicznej i dokonano prezentacji zadań sił zbrojnych. Jest to w praktyce powtórzenie treści zaprezentowanych w rozdziale pierwszym. Dalsza część

rozważań to prezentacja przebiegu działań militarnych z lat 2008-2020 z uwzględnieniem kontekstu lat 90 XX wieku. W odniesieniu do konfliktów kaukaskich i wojny z Gruzją mamy do czynienia z opisem ich przebiegu z powtórzeniem konkluzji autorów których publikacje wykorzystano do prezentacji tych działań. Własne analizy Doktorantka zaprezentowała dopiero w omówieniu rosyjskiego zaangażowania w Syrii. W tym kontekście nieco wykraczającym poza ramy rozdziału jest fragment szeroko ukazujący tzw. „Format Astański” i to w wymiarze znacznie obszerniejszym niż omówienie działań bojowych w Syrii. Zrozumiałym byłoby gdyby ustalenia rozmów były ukazane w kontekście działań militarnych (rozmowy pokojowe/stabilizacyjne) ale tok narracji to literalny opis ich przebiegu. Podobnie zaprezentowano przebieg działań podjętych w roku 2014 wobec Ukrainy. To – co prawda – kompetentny i pełny opis działań politycznych oraz militarnych ale znów tylko opis. Tymczasem w Rozdziale Pierwszym Doktorantka prezentuje założenia „wojny hybrydowej” że użyję nazwy przez Nią stosowanej a w tym konflikcie to przecież zasadnicza formuła działań. No więc dlaczego nie ma żadnego odniesienia do praktycznego zastosowania tej koncepcji w toku prowadzonych działań polityczno-militarnych? Również w podsumowaniu tego rozdziału nie odniesiono się do powyższej kwestii.

Rozdział Piąty to właśnie omówienie rosyjskich działań hybrydowych poniżej progu wojny. Znów muszę zwrócić uwagę na pewną niekonsekwencję – działania te są zdefiniowane w oparciu o poglądy NATO a dysertacja dotyczy wizji tych działań w polityce Rosji. Czy nie lepszym byłoby zastosowanie definicji rosyjskiej? Czy to z wystąpień Gierasimowa czy też z publikacji ukazujących się w rosyjskich periodykach, w tym Wojennej Myśli (Военная мысль Военно-теоретический журнал). Ukazanie koncepcji „wojny nowego typu” w oparciu o – bardzo dobry merytorycznie – artykuł M Wojnowskiego to korzystanie ze źródła dualnego. Aż się prosi by dotrzeć do opracowań rosyjskich, także cytowanych przez Wojnowskiego. W podobny sposób zaprezentowano też koncepcje działań informacyjnych i w cyberprzestrzeni. RNie rozumiem też jakie znaczenie w koncepcji „wojny nowej generacji” ma Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym. To osobne zagadnienie i powinno raczej znaleźć się w rozdziale drugim jako element rozważań dot. podrozdziału 2.8. Nawet jeżeli potraktujemy tę część jako wprowadzenie do podrozdziału odnoszącego się do sposobu wykorzystania baz wojskowych rozmieszczonych poza terytorium Federacji. Pozytywem jest natomiast szerokie omówienie sposobu wykorzystania firm sektora *Private Military Companies* oraz samo Podsumowanie udanie konkludujące rozważania.

Podsumowanie wyników badań jest treścią Zakończenia, które recenzent uznaje za interesujące i w pełni podsumowujące proces badawczy. Dobrze, że wiele zawartych w nim

stwierdzeń jest jednoznacznie formułowane. Wnioski wynikają z przeprowadzonych w poszczególnych rozdziałach analiz ale nie zawsze jednak zaprezentowanych w Podsumowaniach tych rozdziałów. Jednakże wynikają one z prowadzonego procesu badawczego, chociaż ich dostrzeżenie wymaga od czytelnika znacznego skupienia się nad tekstem.

3. STRONA EDYCYJNA

Praca jest napisana poprawnym językiem, Doktorantka poprawnie wykorzystuje słownictwo fachowe, wykresy i tabele dobrze uzupełniają tok wyводу. Występują drobne błędy głównie tzw. „czeskie” ale nie wpływa to w żaden sposób na treść przekazu.

4. PODSUMOWANIE

Przedstawiona do oceny dysertacja jest dziełem obszernym i w szeroki sposób odnoszącym się do tytułowego zagadnienia. Jest także opracowaniem nierównym pod względem merytorycznym. Występują – na szczęście w znacznej jej części – fragmenty będące interesującą prezentacją mikro-problemu badawczego. Zawierającą własne przemyślenia i wnioski Doktorantki. Ale w treści dysertacji znajdują się także klasyczne opisy prezentujące stan wiedzy polskich badaczy bez jakiegokolwiek odautorskiego komentarza, czyli powielające już istniejące ustalenia .

Zawarty w pierwszej części recenzji zarzut braku prezentacji podejścia metodologicznego oraz autorskiej koncepcji prowadzenia badań z uzasadnieniem nieco niweluje sposób konstrukcji poszczególnych rozdziałów. Doktorantka każdy rozdział rozpoczyna od wprowadzenia ukazującego przedmiot badań i przyjęte cele badawcze. Recenzent nie do końca zgadza się z takim podejściem do konstrukcji pracy badawczej ale uznaje prawo badacza do samodzielnej konstrukcji procesu badawczego i prezentacji wyników badań własnych.

Baza materiałowa jaką wykorzystała Doktorantka jest znaczna. W odniesieniu do działów „dokumenty” w zasadzie wykorzystała pełne spectrum dostępnych materiałów. Niezmiennie w ocenach publikacji recenzent uznaje prawo autora (-ki) podejmujących wysiłek badawczy do własnego doboru literatury przedmiotu. Kierując się tym założeniem nie zamierza formułować zarzutu braku takiej a nie innej publikacji. Pozostaje natomiast przy stwierdzeniu, że Doktorantka nadmiernie korzystała z opracowań polskich ignorując opracowania badaczy rosyjskich. Zarówno wydawanych w periodykach Federacji Rosyjskiej jak i poza jej granicami, w tym w prestiżowych czasopismach.

Wskazując na powyższe negatywy całość dysertacji oceniam jako ciekawe merytorycznie opracowanie porządkujące stan wiedzy. Doktorantce udało się zaprezentować tytułową kwestię, czyli rolę sił zbrojnych w polityce Federacji Rosyjskiej w ważnym okresie, w sposób pełny. Może nadmiernie opisujący poszczególne kwestie, co nadaje części dysertacji charakter opisowy. Tym niemniej w opracowaniu zawarto znaczną ilość ważnych – i co najważniejsze – potwierdzonych analizami autorskich wniosków i stwierdzeń, chociaż nie zawsze wyeksponowanych w Podsumowaniach poszczególnych rozdziałów. Doktorantka dowiodła także że w toku badań potrafi zapanować nad zebranych materiałem badawczym, umiejętnie korzysta z zebranych materiałów, posiada umiejętność analizy dokumentów oraz formułowania logicznie wyprowadzonych wniosków. Innymi słowy potrafi zaplanować i prowadzić proces badawczy.

KONKLUZJA KOŃCOWA

Przedstawiona recenzentowi do oceny dysertacja doktorska mgr Anny Marii Dyner jest autorskim opracowaniem odnoszącym się do uwarunkowań rosyjskiej polityki zagranicznej i roli potencjału militarnego w procesie ociągania założonych w jej ramach celów. Analiza jej treści pozwala na konkluzję iż dysertacja ta generalnie odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych. Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.